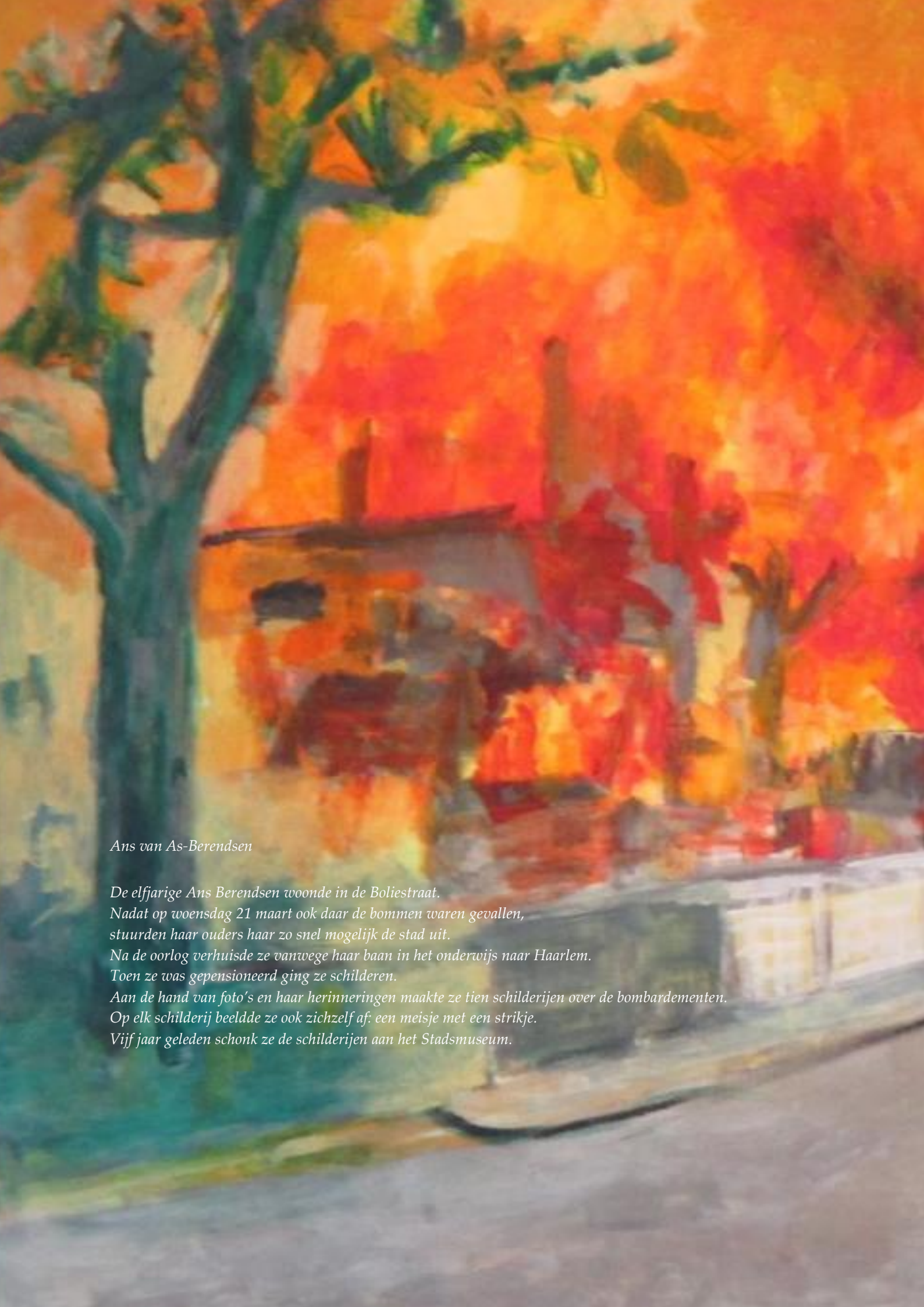

Ans van As-Berendsen

De elfjarige Ans Berendsen woonde in de Boliestraat.

*Nadat op woensdag 21 maart ook daar de bommen waren gevallen,
stuurden haar ouders haar zo snel mogelijk de stad uit.*

Na de oorlog verhuisde ze vanwege haar baan in het onderwijs naar Haarlem.

Toen ze was gepensioneerd ging ze schilderen.

Aan de hand van foto's en haar herinneringen maakte ze tien schilderijen over de bombardementen.

Op elk schilderij beeldde ze ook zichzelf af: een meisje met een strikje.

Vijf jaar geleden schonk ze de schilderijen aan het Stedsmuseum.

herdenking bombardementen

Doetinchem
21 maart 2026

STICHTING DOETINCHEM HERDENKT

gemeente **[gD]** Doetinchem

Herdenken schept verbinding

Dit jaar is mijn voorwoord eigenlijk een dankwoord. Dank allemaal dat u met ons en met elkaar wilt herdenken. Dat u samen wilt terugdenken aan de bombardementen en de vele slachtoffers die daarbij vielen. Dat u samen wilt stilstaan bij de gebeurtenis die onze stad en daarmee onze identiteit zo hebben beïnvloed.

We beseffen het iedere dag weer; vrede en veiligheid zijn niet vanzelfsprekend. Oorlog is nooit ver weg. Integendeel; het lijkt juist steeds dichterbij te komen. Denk aan de situatie in Oekraïne, het Midden-Oosten en Afrika. Samen stilstaan bij onze eigen herinnering aan de gevolgen van de oorlog - ook al is dat 81 jaar geleden - is belangrijk.

Samen met elkaar herdenken schept verbinding. Het wakkert ons gevoel van saamhorigheid aan. Verbinding en saamhorigheid zijn twee hele belangrijke waarden die we ook in onze huidige samenleving moeten koesteren. Waarden die ons door moeilijke tijden heen kunnen helpen. We wakkeren met deze bijeenkomst onze verbondenheid en ons saamhorigheidsgevoel weer aan.

De bombardementen samen herdenken, op deze waardige manier, is niet vanzelfsprekend. Daarom wil ik mijn waardering uitspreken aan u allen. Bedankt dat u de tijd neemt om samen te herdenken en de verbinding met elkaar en met Doetinchem te versterken.

Ten slotte wil ik mijn complimenten geven aan Stichting Doetinchem Herdenkt (SDH) voor het samenstellen van dit mooie en informatieve programmaboek. En uiteraard voor de organisatie van deze mooie herdenkingsbijeenkomst. Dank ook aan alle deelnemers. Ik wens u een fijn gevoel van saamhorigheid toe!

Mark Boumans
Burgemeester gemeente Doetinchem

Henriëtte van 't Wout

Henriëtte van 't Wout is werkzaam in de wijkverpleging. Daarnaast is ze auteur. Uit haar boeken blijkt haar grote interesse voor de Tweede Wereldoorlog. Ook helpt ze mee met het vastleggen van oorlogsherinneringen van degenen die het nu nog kunnen vertellen. Tevens is ze vrijwilligster bij Stichting Doetinchem Herdenkt. Ze houdt interviews en maakt documentaires.

Amphion Muziekschool

Leerlingen van Amphion Muziekschool hopen u tijdens deze herdenkingsbijeenkomst te raken met hun optreden. Dat is immers de kracht van muziek. Dat geldt zeker als er gezamenlijk wordt stilgestaan bij gebeurtenissen uit de geschiedenis. Dan herbeleven we hetgeen er is gebeurd en dat wat van grote invloed is geweest op het leven van mensen en de samenleving. Muziek versterkt die herbeleving, omdat klanken troosten en je meevoeren.

De Amphion-leerlingen dragen daar graag aan bij. Niet alleen vanwege het podium dat hen wordt geboden, maar ook omdat ze het belangrijk vinden dat ook hun generatie blijft herdenken. Tijdens deze herdenking hoort u: Tano Mazzone (piano), Puck Snelting en Loes Hansen (dwarsfluit), Elin van Leeuwen en Fien Marneth (piano) en Guusje Bennink (dwarsfluit), Maria Toonk, Laurien Pelleboer, Olivier Lindenhovius en Helene Bulten (viool).

Musicaltheater Vaye

Vaye Musicaltheater maakt sociaal-artistiek muziektheater met en voor jongeren. In de voorstellingen krijgen verhalen die vaak ongehoord blijven een stem. Met muziek, spel en verbeelding brengen de jonge spelers thema's tot leven die raken aan menselijkheid, herinnering en verbondenheid. Vanuit de Amphion Musicalschoon, waar jongeren wekelijks les krijgen in zang, spel en dans, groeien talenten door in deze producties.

Dolf Maandag

De 97-jarige Doetinchemmer Dolf Maandag maakte van nabij mee wat oorlog is. En wat bombardementen betekenen. Hij overleefde zelf ternauwernood maar werd onmiddellijk geconfronteerd met het feit dat velen dat geluk niet hadden.

Vera Bouterse

Vera Bouterse uit Utrecht studeerde archeologie en erfgoed aan de Universiteit van Amsterdam. Voor haar in januari afgeronde onderzoeksmaster onderzocht zij de lokale herinnering van geallieerde bombardementen in Nederland. Hierbij richtte ze zich op de wijze waarop deze gebeurtenissen door de jaren heen zijn herdacht. Voor haar onderzoek koos zij Westkapelle en Doetinchem uit.

Tibor ter Brugge

De elfjarige Tibor ter Brugge is leerling van groep 8 van De Mispelbloem. Thema's op zijn school over de Tweede Wereldoorlog vindt hij erg interessant. Met zijn opa en oma is hij naar Berlijn geweest waar ze onder meer het Joods Museum bezochten. Ook maakte hij met zijn oma een SDH-fietstocht langs vele oorlogsplekken in Doetinchem.

Ben Hendriksen

Ben Hendriksen was tijdens de bombardementen vier jaar oud. Zijn ouderlijk huis annex viswinkel in de Korte Heezenstraat werd toen niet getroffen. Toch moest het gezin uiteindelijk hals over kop de brandende woning verlaten.

Het was het begin van de lente.

Voor mij zijn er alleen de foto's van wat ooit was
en het verhaal dat mij is verteld.

Maar ik weet, er is meer,
herinneringen en littekens van geweld en pijn.
De tijd verlicht maar staat ook stil.

Toen, met het begin van de lente.

De nacht glijdt langzaam over in de dag,
als plotseling de zon verdwijnt en
de aarde met de hemel wordt verbonden,
door rook en vuur en duisternis.
Die dag, de eerste bom.

Het is het begin van de lente.

Dan....even is het stil.
Geen buiten meer of binnen.
Geen vogel meer die zingt.
Dan breekt de hel los.

Nog steeds het begin van de lente.

Triest is de aanblik van de stad.
De schaduw van de huizen is verdwenen.
Er hangt een mist van verdriet.
De bloesems van de bomen zijn verschroeid
en zullen nooit meer bloeien.

Tijdens het begin van de lente.

Ik kan het niet bevatten.
Ik kan het niet begrijpen.
Zeg me dat ik droom.
Tranen op mijn gezicht.
Hoe vind ik woorden?

Nu, met het begin van de lente?

Ineke ter Haar (2026)
oma van Tibor

Foto's slachtoffers

Tijdens de bombardementen op Doetinchem op 19, 21 en 23 maart 1945 kwamen 129 burgers en 19 Duitse militairen om het leven. Ook op andere dagen tijdens de oorlog kwamen er binnen de gemeente mensen om ten gevolge van bombardementen en luchtaanvallen. Totaal 175: 140 burgers in Doetinchem, 14 inwoners van Gaanderen en 21 Duitse militairen.

Er is een boekje beschikbaar met de foto's van (vrijwel) alle burger-slachtoffers ten gevolge van de bombardementen en beschietingen in de gemeente Doetinchem. Tevens is het filmpje dat u vandaag tijdens de bloemlegging op het scherm ziet, te vinden op www.doetinchemherdenkt.nl

Programma

16:30 Inloop

16:51 *Prelude in cis van Sergej Rachmaninov door Tano Mazon.*

- 16:55**
- Kerkklokken* luiden twee minuten.
 - Kinderburgemeester Feline van der Weg en Tibor ter Brugge steken kaarsen aan.
 - Welkom door presentatrice Henriëtte van 't Wout.
 - Toespraak burgemeester Mark Boumans.
First Dew van Herman Beeftink door Puck Snelting en Loes Hansen.
 - *Begin van de Lente* door Tibor ter Brugge.
Berceuse van Fauré uit Dolle Suite door Elin van Leeuwen en Fien Marneth en Guusje Bennink.
 - Fragmenten uit *Bommen op de stad* met Dolf Maandag.
 - Interview met Ben Hendriksen door Ingeborg te Dorsthorst.
 - Vera Bouterse over haar onderzoek naar de herdenkingen van de bombardementen.
 - Bloemlegging door burgemeester Mark Boumans en kinderburgemeester Feline van der Weg.
Concerto in D van Georg Philipp Telemann, deel 2 Grave door Maria Toonk, Laurien Pelleboer, Olivier Lindenhovius en Helene Bulten.
 - 1 minuut stilte.
Ik zie jou door Musicaltheater Vaye.
- 17:50** ▪ Slotwoord
Siyahamba door Musicaltheater Vaye.

Na afloop is er koffie en thee achter in de kerk.

Elders in de kerk is de foto-expositie *De laatste getuigen* te zien.

* De historische Van Wou-klok bleef in 1943 tijdens de Duitse roof van de kerkklokken uit de Catharinakerk gespaard. De zwaar beschadigde klok uit 1526 werd op initiatief van historicus Theo Rougoor gerestaureerd. Tegenwoordig hangt de klok als vrijheidsklok opzij van het gemeentehuis. Evenals de andere Doetinchemse kerkklokken luidt de klok op 4 mei en op de momenten van de drie bombardementen in maart 1945: de 19de om 8:40, de 21ste om 16:55 en de 23ste om 17:30 u.

De bombardementen van 19, 21 en 23 maart 1945

Nadat de geallieerden half maart 1945 het Duitse Rijnland hadden veroverd, maakte een Britse en Canadese troepenmacht zich op om in de buurt van Wesel de Rijn over te steken. Alle bruggen waren echter door de Duitsers vernietigd zodat een amfibische oversteek nodig was. Dat zou echter uitermate riskant zijn. Daarom wilden de geallieerden door middel van luchtbombardementen op de noordoever eerst zoveel mogelijk Duitse troepen uitschakelen en toevoerwegen vernielen. Niet alleen in Duitsland, maar ook in de Achterhoek.

Op maandagmorgen 19 maart verschenen er Britse Typhoons boven Doetinchem. De jachtbommenwerpers voerden aanvallen uit op luchtafweergeschut rond de stad en een munitieopslagplaats in het bos achter havezate Hagen. Tevens werd de nieuwe Nemaho-fabriek met raketten beschoten, een complex dat dienstdeed als werkplaats voor Duitse voertuigen. Ook werden onbedoeld de panden van de families Diepenbroek en Overling in de Waterstraat getroffen.

Op woensdagmiddag 21 maart, om vijf minuten voor vijf, lieten Britse Boston-vliegtuigen hun bommen los boven het centrum, in de buurt van het treinstation en op de hoek van de Wilhelminastraat. Vele panden stortten in en vlogen in brand. Vervolgens verspreidde het vuur zich naar aangrenzende panden.

Vooraf de Markt, de Waterstraat, de Boliestraat en de Hamburgerstraat werden zwaar getroffen. In hun vluchtrapport meldden de Britten nadien dat ze eigenlijk het Duitse Isselburg hadden moeten bombarderen.

's Avonds volgde nogmaals een bombardement. Daarbij werden woningen aan de Wijnbergseweg geraakt.

Op vrijdag 23 maart, 's middags om half zes, loste een Amerikaans vliegtuig zijn bommen. Deze belandden onder meer op school Blankensteijn, in de Grutstraat en bij de hefbrug.

Overblijfselen

Na de bevrijding werd puin van het gebombardeerde centrum op diverse plaatsen buiten de stad gestort. Soms werden er wegen mee verhard zoals in de Slangenburg. Stichting Doetinchem Herdenkt wist daar een aantal stenen weer uit te graven. Ze werden schoongemaakt en kregen een plek in de gang van het Informatie- en Documentatiecentrum in de Loolaan.

Daar is tevens een raamornament van Bentheimer zandsteen van het ruim drie eeuwen oude gemeentehuis op de Markt te zien.

Ook staat er een pinakel van de ingestorte kerktoeren en een fraai uitgehouwen onbekend deel. Alle hadden decennia voor de sier in tuinen van Doetinchemmers gestaan. Zij schonken de objecten aan SDH.

Monument

Eerder vanmiddag werd in het Mark Tennantplantsoen een monument onthuld ter nagedachtenis aan de 148 slachtoffers van de bombardementen op 19, 21 en 23 maart 1945.

Het monument, dat deel uitmaakt van het herdenkingspark met meerdere monumenten, is in opdracht van de gemeente door het Stadsmuseum gerealiseerd.

Het is ontworpen door kunstenaar Anne ten Ham. Haar ontwerp bestaat uit drie vijvers die de inslagen van de bommen verbeelden. De bloembedden met oranje bloemen, die tijdens de Duitse bezetting als protest golden, geven de schokgolven van de inslagen weer.

Anne ten Ham

© Anne ten Ham

Bloemlegging voor slachtoffers 19 maart 1945

Elk jaar worden in de Waterstraat op de plek waar tot maandagmorgen 19 maart 1945 de woning van de familie Overling stond, achttien witte rozen gelegd; evenveel als het aantal slachtoffers dat die dag viel.

Een Britse jachtbommenwerper wierp boven de stad om 8:40 uur twee bommen af. Ze troffen de panden van de familie Overling en Diepenbroek. Beide stortten volledig in. In de kelder van de woning van Overling kwamen de vijfjarige Albertje Overling en huishoudster Betsie Kok onder het puin om het leven. Een tweede huishoudster Jo ter Hart, werd na twaalf bange uren uit de puinhopen bevrijd. Bij Diepenbroek overleefden Jo en Anton en hun kinderen Toni en Jacob het niet. De hoogzwangere Jo beviel nog van een dochter die van het ziekenhuispersoneel de naam Jozepha kreeg, maar het meisje overleed nog dezelfde dag. Ook onderduiker Chris Timmers vond de dood. De kinderen Antoon, Ria en Johan overleefden. Annie werd pas op 3 mei dood onder het puin gevonden. Andere vliegtuigen bombardeerden die ochtend de Nemaho-fabriek waar de Duitsers militaire voertuigen repareerden. Bij dat bombardement kwamen Nico Brugman en Albert Jan ter Waarbeek om. Jan Muis overleed later in een ziekenhuis. In het steegje bij Overling werden twee dode mannen gevonden. Later werd vastgesteld dat het Hendrik Rotman en Derk Jan Hopster uit Wierden betrof.

Zij waren per fiets op doorreis naar huis nadat ze in Didam voedsel en kleding hadden gebracht naar mannen uit hun woonplaats die daar door de Duitsers verplicht te werk waren gesteld. Ook vonden vier Duitse militairen die ochtend de dood.

Onderhoud graven

Veel slachtoffers van de bombardementen hebben een graf op de algemene begraafplaats aan de Loolaan. Anderen liggen begraven op de katholieke begraafplaats aan de Emmastraat.

Hilly Ziesel was vijftien jaar toen ze omkwam tijdens het bombardement van 21 maart. Ze werd gevonden door haar vader, huisarts Hendrik-Jan Ziesel. Haar graf, dat niet meer werd onderhouden, is door SDH en nichtje Daphne Ziesel weer opgeknapt.

Tevens onderhouden Veva-studenten van het Graafschap College jaarlijks diverse graven van oorlogsslachtoffers.

De tot dusver enige bekende foto van het brandende centrum, gemaakt in de avond van de 21ste maart vanaf de zuidoever van de Oude IJssel. Links de gashouders aan de Gaswal. Rechts de brandende torenspits van de Catharinakerk. (foto: Jan Massink, Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers)

Dat wat restte toen het puin was geruimd: een stad zonder hart.

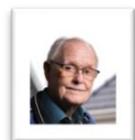

Foto-expositie De laatste getuigen

Dolf Maandag

(1928) Ontvluchtte op 21 maart de bommen en hielp slachtoffers bergen.

Job Anneveldt

(1933) Bij bombardement op 21 maart kwamen zijn vader en oom om.

Ben Hendriksen

(1941) Gezin ontvluchtte brandende woning tijdens bevrijding.

Henk Luesink

(1929) Maakte van nabij bombardement van 19 maart mee.

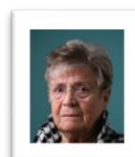
Gerard Derks

(1933) Verloor bij bombardement op 21 maart twee broertjes.

Henk Noppert

(1929) Verloor bij bombardement op 8 februari 1945 zijn moeder, zus en zwager.

Anne Modderkolk

(1939) Maakte het bombardement op 26 maart 1943 in Gaanderen mee.

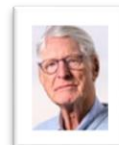
Leonie Overling

(1932) Bij bombardement op 19 maart stortte huis in waardoor broertje omkwam.

Henny Heuff

(1941) Moest na de bombardementen evacueren.

Goos Zetsma

(1937) Bij het bombardement van 21 maart kwam zijn zus om het leven.

Jo van Delden-Hijink

(1930) Verloor haar broer bij het bombardement van 21 maart.

Nico Brugman

(1942) Bij bombardement op 19 maart kwam zijn vader om. De 21ste zijn zusje.

Mimi Bourgonje-Siebelink

(1939) Ontvluchtte op 21 maart met overige gezinsleden verwoeste huis.

Frans Leupold

(1944) Zoon van vermiste Duitse soldaat die hij in 1968 wist op te sporen.

Sonja Heuvelink

(1947) Dochter van verzetsmensen die Joden verborgen.

Chris Lammerts

(1932) Zijn vader was 21 maart tijdig weg, maar een evacuee kwam om.

Gerrit Vriezen

(1938) Zag vanuit huis hoe op 21 maart de stad brandde en de kerk instortte.

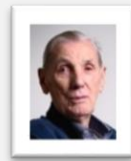
Charles Keijser

Charles Keijser heeft twee passies: wielrennen en fotograferen. Zijn voormalige beroep als verpleegkundige heeft er waarschijnlijk mede toe bijgedragen dat hij geïnteresseerd is in mensen. Om hen te kunnen fotograferen neemt hij dan ook ruimschoots de tijd. Als geen ander slaagt hij er daardoor in om hun emoties en karakters treffend vast te leggen. Hij fotografeerde vorig jaar negentien Doetinchemmers. Achttien van hen maakten de oorlog mee. Het merendeel ook de bombardementen. De foto's zijn, samen met hun vaak aangrijpende verhalen, vandaag in de kerk te zien en binnenkort in de hal van het gemeentehuis.

**Frits Gunning
(1929 - 2026)**

Maakte bombardementen van 19 en 21 maart mee. De woning brandde af.

Meneer Gunning is op 27 februari overleden

**Herman Verheij
(1928 - 2025)**

Tijdens een bombardement op de avond van de 21ste maart werd zijn huis geraakt.

Meneer Verheij overleed in oktober 2025